

GRAZERS IN VLIELANDS DUIN: EVALUATIE VAN RUNDERBEGRAZING IN DUINVALLEIEN OP VLIELAND

In de 'Vallei van het Veen' op Vlieland is in 1993 jaarondbegrazing ingezet met als doel het tegengaan van verbossing en verstruweling, de vorming van laagbegroeide of kale plekken in dichte vegetatiepakketten en het verschaffen van betere omstandigheden voor konijnen, zodat deze weer als natuurlijke grazers van het duingebied kunnen functioneren.

De begrazing wordt uitgevoerd door negen Schotse hooglanders en 25 Soay-schape op 220 hectare duingebied. In 2000 en 2001 is onderzoek uitgevoerd om de effecten van de begrazing in kaart te brengen.

De doelstellingen zijn gedeeltelijk gehaald, want de verstruweling van de duinen wordt geremd en verwacht wordt dat de vorming van duinbos door de huidige begrazing sterk wordt vertraagd en de vorm krijgt van een tamelijk open duinstruweel. In de begraasde delen nemen de grassen niet duidelijk in hoogte toe, in de onbegraasde delen wel. Ook wordt plaatselijk de vegetatie geopend in de vorm van loopsporen, graas- en ligplekken van het vee. Deze opening van de vegetatie heeft echter nog niet tot gevolg dat er herstel optreedt in de begrazing door konijnen, waarschijnlijk omdat door de virusziekte VHS de populatieomvang nog te klein is.

Schotse hooglander, grazer in Vlielands duin foto: Carl Zuhorn

De verandering in de vegetatie tussen 1993 en 2000 zijn gering en toe te schrijven aan een verhoging van de grondwaterspiegel. Deze factor lijkt belangrijker dan begrazing of verschillen in bodemcondities. Wanneer de huidige vegetatiesamenstelling wordt vergeleken met historische vegetatieopnamen blijkt dat er de laatste decennia een duidelijk floristische verarming heeft plaatsgevonden. Historische gegevens wijzen niet op het voorkomen van soortenarme vegetaties als gevolg van zure omstandigheden, anders dan door zure depositie. De floristische achteruitgang komt overeen met de algemene teloorgang van de botanische waarden in de duinen van het Waddengebied.

Neveneffecten van het begrazingsbeheer op de ongewervelde fauna blijken te wisselen tussen licht positief en licht negatief, maar zijn in alle gevallen zeer gering. Er zijn geen faunasoorten aangetroffen die als

VEGETATIE, FAUNA, BEHEER EN PROJECTEN 'IT MANDEFJILD'

Recent is bij It Fryske Gea een evaluatierapport verschenen over vegetatie, fauna, beheer en projecten van en in It Mandefjild in de periode 1970-2003. Het gaat om reservaten als de Bakkefeanster Dûnen, de Heide fan Allards-each, Ald Bakkefean en Landweer. It Fryske

Gea heeft deze evaluatie als voorbereiding op de ontwikkeling van een nieuwe beheersvisie voor dit uitgestrekte gebied tegen de Drentse

NIEUWS UIT DE FRIESE NATUURTERREINEN van It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten

zeer karakteristiek voor het duinsysteem kunnen worden aangemerkt. Er zijn evenmin faunasoorten die alleen in begraasde of alleen in onbegraasde terreinen zijn gevonden. Veranderingen in de soortensamenstelling die bij de fauna zijn waargenomen, kunnen sterker dan bij de vegetatie, worden toegeschreven aan verschillen in hoogteligging en de daarmee samenhangende verschillen in vochtigheid en temperatuur. Voor de meeste gewervelde dieren konden geen positieve dan wel negatieve effecten van de begrazing worden ontdekt. Alleen de Blauwe kiekendief lijkt door verstoring door grazend vee uit het begrazingsgebied verdwenen te zijn. Daarnaast lijken enkele meeuwensoorten de verstoring door grazend vee te vermijden door net buiten het begrazingsgebied te nestelen.

Hoewel met het begrazingsbeheer een deel van de doelstellingen is gehaald, moet ook worden geconcludeerd dat het tot toe geen herstel van karakteristieke fauna en vegetatie van kalkarme duinen tot gevolg heeft gehad. De vraag of extensieve begrazing een geschikte maatregel is om dit te bereiken, is nog niet te beantwoorden. Het achterwege blijven van herstel van vegetatie en fauna kan namelijk twee oorzaken hebben:

- Het beheer heeft nog te kort plaatsgevonden om de verwachte of gewenste diversiteit en natuurwaarden op te leveren. Er is nog geen enkele kennis over lange-termijneffecten van zeer extensieve begrazing. Aangezien effecten van begrazing overal aanwezig zijn en er verschuivingen in graasdruk worden waargenomen, zijn de lange-termijneffecten wellicht groter dan de korte-termijneffecten.
- Extensieve begrazing schiet te kort om de sterk vervuilde terreinen zonder aanvullend of intensiever beheer te herstellen. Intensivering van het graasbeheer is een optie, maar de kans bestaat dat een intensivering negatieve neveneffecten op de fauna en vegetatie met zich mee brengt. Daarvoor in de plaats kan ook kleinschalig natuurbeheer worden uitgevoerd.

Om de lange-termijneffecten van begrazing met een lage graasdruk te leren kennen, is het van groot belang dat de ontwikkelingen in de 'Vallei van het Veen' op Vlieland wordt doorgezet. Om de kennis over de mogelijkheden met begrazing duingebieden te beheren te vergroten, is het noodzakelijk ook onderzoek uit te voeren in andere duingebieden, met verschillende typen vee en verschillen in graasdruk.

Bron: Wingerden W.K.R.E. van, M. Nijssen, P.A. Slim, J. Burgers, R.J.M. van Kats, H.F. van Dobben, A.P. Noordam, G.F.P. Martakis, H. Esselink & G.A.J.M. Jagers op Akkerhuis 2002. Grazers in Vlielands duin. Evaluatie van runderbegrazing in duINVALLEIEN op Vlieland; deel 2: onderzoek in 2001. Alterra-rapport 626. Alterra Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen.

grens zelf uitgevoerd. De doelen en maatregelen uit het oude beheersplan zijn gezet naast wat er de laatste 34 jaar werkelijk aan beheer- en inrichtingsmaatregelen is uitgevoerd en wat dit heeft opgeleverd voor de planten en de dieren. Het rapport bevat een schat aan informatie over de broedvogelbevolking, maar ook over dagvlinders, wilde bijen en libellen en geeft bovendien beschrijving van de actuele vegetatie.

Voor meer informatie: It Fryske Gea, tel.: 0512-381448.

‘ROERDOMPVRIENDELIJKE’ INRICHTING VAN DE MAKKUMER NOARDWAARD

Vogelbescherming Nederland heeft It Fryske Gea geselecteerd als één van de natuurbeheerders in Nederland die een pilotproject kunnen uit gaan voeren, speciaal gericht op de Roerdomp. Dit als onderdeel van de uitvoering van het soortbeschermingsplan Moerasvogels. It Fryske Gea heeft ervoor gekozen het broedbiotoop van de Roerdomp op de Makkumer Noardwaard te gaan verbeteren. Deskundigen vermoeden dat het de Roerdomp hier momenteel voornamelijk ontbreekt aan goede foerageerplekken. Roerdommen foerageren graag in geleidelijk in open water overgaande, beschutte rietoevers en rietlanden, liefst langs extensief beheerde graslanden, ruigtes en vochtige laagtes. Op de Makkumer Noardwaard is weliswaar een slotenpatroon aanwezig, maar de sloten zijn hier diep en hebben steile kanten; een Roerdomp zou op veel plaatsen ‘kopje onder gaan’. Daarom gaat It Fryske Gea deze sloten komend najaar ‘roerdompvriendelijk’ inrichten, door één van beide oevers te verbreden en te verondiepen (ca. 12 m breed en gemiddeld 0,75 m diep). Tevens zullen de inlaten naar het IJsselmeer

worden voorzien van bredere duikers waardoor vissen het gebied beter in kunnen trekken. Om de effecten van de maatregelen straks goed te kunnen meten, is er dit voorjaar een opdracht uitbesteed aan bureau Viridis om de uitgangssituatie ten aanzien van de aanwezige vissen, amfibieën en ook muizen vast te leggen (de Noardwaard is tevens leefgebied van de Noordse woelmuis). De resultaten van het eerste bezoek vielen een beetje tegen; in diverse sloten zat weinig vis (zowel qua soorten als qua aantallen). Wel werden enkele grote, helaas meest dode Snoeken gevonden. Er zijn tot nog toe vier soorten amfibieën vastgesteld: Bruine kikker, Groene kikker, Gewone pad (meest algemeen) en Kleine watersalamander. Halverwege juni dit jaar wordt een tweede bezoek gebracht.

Sietske Rintjema
It Fryske Gea, afd. Planning en onderzoek

WEIDVOGELS IN NATUURMONUMENTENRESERVATEN IN DE GREIDHOEKE IN 2003

Het aantal broedparen van de meeste weidvogels in de reservaten van Natuurmonumenten in de Greidhoeke en It Hegewiersterfjild blijven al enige jaren redelijk stabiel. De dichtheden waren de laatste tien jaar hoog. Hierdoor vallen uitschieters, zowel naar boven als naar beneden, meer op. Vorig jaar namen Grutto, Kievit en Tureluur in de weidvogelreservaten Skrok en Skrins af. Dezelfde drie soorten lieten echter een toename zien in de reservaten Filenspolder, Lioenserpolder en It Hegewiersterfjild. Hierbij viel het aantal gruttoparen (54) op de 21 ha van de Filenspolder in positieve zin op. Negatief was de daling van het aantal Grutto's in Skrok (64). Hiermee kwam het aantal voor het eerst in tien jaar ruim beneden de 100 broedparen per 100 ha. In tegenstelling tot de bovengenoemde soorten doen Scholekster en Veldleeuwerik het de laatste jaren niet goed: hun aantallen lopen geleidelijk terug. De terugval van de Veldleeuwerik in Skrins springt het meest in het oog: van 47 in 2000 naar 19 in 2003. In het zoute-kwelgebied in Skrins, nabij de vogelkijkhut, was het aantal broedende Visdiefjes van een zodanige grootte dat met recht weer

van een kolonie gesproken kan worden. Er zaten 18 paren met eieren; een nieuw record sinds het dieptepunt van 3 in 2000 (in 2002 zaten er 15).

Belangrijker nog dan de grote aantallen eieren die in de reservaten worden gelegd, is het uiteindelijke broedresultaat. Hoeveel jongen komen er groot? Om dit met cijfers aan te tonen is bijna niet te doen, mede omdat veel kuikens ook naar aangrenzende landerijen trekken. Wel krijgen we als beheerders een bepaalde indruk door het gedrag van de ouderparen. Hieruit concludeerden we dat de resultaten goed waren. Maar niet op Skrok, waar het te vroeg in mei te stil werd. Oorzaak hiervan was voornamelijk de aanwezigheid en de activiteiten van een Bunzing. Deze predator werd overdag gezien, overhoop gehaalde nesten achterlatend. Op dit moment (medio mei 2004) zien de voorlopige resultaten van dit jaar er zeer positief uit. Hoewel er nog veel kan gebeuren hebben we de hoop dat we de stabiele ontwikkeling van de afgelopen jaren kunnen voortzetten.

Voor meer informatie:
Jelle de Boer, beheerder Vereniging Natuurmonumenten
Zuidwest-Friesland (tel.: 0515-331647 of 06-54295315).

Tabel 1. Aantal territoria van enkele broedvogels in de Friese graslandreservaten van Natuurmonumenten.						
	Skrok (88 ha)	Skrins (99 ha)	Lioenserpolder (83 ha)	Filenspolder (20 ha)	Bears (13 ha)	Hegewiersterfjild (80 ha)
Bergeend	2	4	4			9
Slobeend	2	6	5	2		8
Zomertaling		1			1	
Krakeend	1	1	1			3
Grutto	64	105	92	54	8	56
Tureluur	22	31	29	19	7	38
Scholekster	13	26	16	5	3	44
Kievit	39	99	42	42	10	88
Kluut		20				85
Visdief		18	1			6
Graspieper	13	9	17		1	3
Veldleeuwerik	10	19	18			4
Gele kwikstaart		1		1		5